

Mod en nomadisk samfundsanalyse

– *At analysere med Gilles Deleuze: en rejse i nomadebegreber, tilblivelser og kontrolsamfund (2019). Af John Benedicto Krejsler.*

skrevet af Asger August Olsson, RUC · udgivet februar 2020

[Deleuzes] tænkning sigter mod at modne et potentiale for nytænkning og aktivisme på samme måde, som et brækjern repræsenterer et potentiale i hænderne på den villige aktivist, der drives af en ubændig nysgerrighed (Krejsler 2019: 39).

Er det muligt at integrere den svært tilnærmelige og teoretisk flakkende filosof Gilles Deleuze i det samfundsvidenskabelige analyseapparat, og er det muligt at udvinde en relevans af de sværmeriske begreber, der knytter sig til hans tænkning? John Benedicto Krejsler, professor MSO ved DPU, gør forsøget i bogen *At analysere med Gilles Deleuze - En rejse i nomadebegreber, tilblivelse og kontrolsamfund (2019)*, som er omdrejningspunktet for nærværende anmeldelse. Som forfatteren rigtigt nok peger på, findes der ikke én deleuziansk læsning, og derfor henvender han sig forsigtigt til særligt storværket *Tusinde plateauer 1980* som Deleuze skrev sammen med Félix Guattari. Det er det filosofiske værk, der bedst giver anledning til den samfundsvidenskabelige analyse. Et halvt århundrede er gået, og nu ser tiden tilsyneladende ud til at være moden for en mere almen udbredelse.

Indledningsvis beskriver Kresjler Deleuzes udvikling fra de rent filosofiske værker fra 1960'erne til en mere politisk og samfundsrettet vinkel i de følgende årtier med et af det 20. århundredes mest skelsættende filosofiske projekter: *Kapitalisme og Skizofreni*, der er opdelt i *Anti-Ødipus (1972)* og *Tusind plateauer*. Herfra glider fokus over på dens

egentlige ambition; at indføre Deleuzes begreber til samfundsvidenskabernes empiriske analyser.

Krejsler udfolder sin metodologi ved at præsentere den kanoniske forståelse af den franske filosofis egen tilblivelse. Han fremhæver en central pointe om bogens relevans for den samfundsvidenskabelige forsker, der vil tænke anderledes, aktivistisk og ikke reproducere de nuværende 'sandheder', men producere nye:

I dette arbejde med at vride sig ud af vanetænkning og dominerende forestillinger om samfundet, kapitalismen, individet og andre samfundsvidenskabelige begrebsligheder tilbyder Deleuze (og Guattari) en værktøjskasse af begreber, som er så tilpas anderledes, at de tilbyder tanken og tilgangen til forskningsarbejdet veje ud i utallige og uventede retninger (Ibid.: 7).

Netop dét at Deleuze fordrer en radikalt anderledes tænkning, er det interessante og brugbare for det kritiske studie. Det opfordrer forskeren eller analytikeren til at tænke "kritisk på en affirmativ og livsbekræftende måde". Hvor filosofiens rolle – som Deleuze og Guattari udlægger den i *What is Philosophy?* (1991) – er at kreere begreber, der tilpasser sig verdens dynamiske tilblivelsesprocessualitet bliver den samfundsvidenskabelige vinkel i højere grad at praktisere det og skabe empiriske studier ud fra de teoretiske indsigter og filosofiske rammer. Grundlæggende for Krejslers udlægning af Deleuzes program er vinklingen af Deleuze som en såkaldt glædesaffirmativ tænker.

Den pædagogisk velorkestrerede introduktion af Deleuzes tænkning bliver derfor præsenteret ud fra den gængse introduktion af filosofihistoriske pejlemærker som Hegel og Kant, men i særdeleshed bliver de af Deleuze selv ekspliciterede tænkere som Spinoza, Bergson og Nietzsche tilskikket opmærksomhed. Det sker delvist fordi Deleuze selv trækker på dem i specifikke og dedikerede værker om dem, men også fordi,

han i sin egen filosofi, baserer sig på dem. Krejsler beskriver Deleuzes ud fra triadens optikker. En smule restriktivt kunne man mene. Jeg ser det dog som et didaktisk redskab, da det nu engang er et introduktionsprojekt. Bogen er inddelt i fem kapitler, af hvilke Krejsler i det første, 'Det filosofiske grundlag', beskæftiger sig med Spinoza-Bergson-Nietzsche-triaden.

Krejsler fremhæver dem som de mest afgørende filosoffer for Deleuzes udvikling af en "(...) *immanent ontologi*, der afviser determinisme og transcendent størrelser som afgørende for udfoldelsen af livet og dets potentialer" (Ibid.: 18). Her er vi inde i maskinrummet i den deleuzianske metafysik. Han udvikler en *forskelsontologi*, der muliggøres af Spinozas *monistiske substanstænkning*. Igennem dennes *pantheistiske* tankegang låner Deleuze den *immanente ontologi*, hvor der ikke hierarkiseres i forskellige tilstande af væren og derfor ikke differentieres mellem dem. Væren er for Deleuze differens.

Netop forskelsontologien er et afgørende fundament for forståelsen af Deleuzes projekt. Den dynamiske verden kræver dynamiske begreber. Derfor er samfundsanalytikeren, ifølge Krejsler, nødt til at:

Erkende, at det, der fremtræder som sandheder for os, træder frem af den immanente eller iboende virkelighed, som vi selv er integrerede og medproducerende bestanddele af, og som samlet strukturerer tegn og materialitet på netop de særlige måder, der gør dem til sandheder for os (Ibid.: 20).

Her fremhæver han et centralt element ved den deleuzianske tænkning, der synes at være det mulighedsrum, den aktivistiske forsker har at boltre sig i: At skabe begreber, der resonerer med og omdefinerer den 'gamle' verdens såkaldte *sandhedsregimer*. Udfordringen er, at idéen om forskellen vokser ud af det samme immanensplan, som den søger at undslippe. Det er disse *strata*, der fastholder sociale og psykologiske

praksisser i vaner, koder etc., som tænkningen og den empiriske analyse skal bryde med. *Strataene* forstås som de jordlag, der på en måde fungerer som grænser for eksempelvis en given tænkning eller moralsk forfatning. Men kan man blot bryde og forkaste samtlige strukturer? Næppe. Hertil citerer Krejsler fra *Tusind plateauer* en længere passage, som jeg også tillader mig at citere:

Det skyldes at LuO [Legemet uden Organer] uophørligt svinger mellem de overflader der stratificerer det og det plan som frigør det. Hvis man frigør det med for voldsom en bevægelse og får strataene til at springe uden besindighed, bliver man selv dræbt, smidt ned i et sort hul, eller endda ført ud i en katastrofe – frem for at optegne planet. Det værste er ikke til stadighed at være stratificeret – organiseret, 'betydet', undertvunget – men at kaste strataene ud i en selvmorderisk kollaps som får dem til at falde ned over os med større vægt end nogensinde før (Ibid.: 59f).

Den samfundsvidenskabelige, deleuziansk baserede bearbejdning af immanensplanet kan altså ikke blot være entydigt subversiv, men må forholde sig til en form for stabilitet, så nedrivningen af muren ikke ramler sammen over en. Dette såkaldte selvmorderiske kollaps bringer os netop til det element, der gør Krejslers udlægning af tænkningen relevant. Det påpeges, at verden og tænkningen er af samme immanensplan. Deleuzes begrebsapparat er en flaksende og kompleks størrelse, der åbner op for et mangefold af analyse- og forståelsesparametre, som forgrener sig i *multiple* variationer og *folder* sig ind og ud over hinanden. Disse begreber er centrale i Deleuzes filosofi, og fordrer en tænkning, der tager højde for den verden den er i og vice versa. Filosofien – og på Krejslers opfrodring også socialvidenskaben – former verden og verden former den. Den vinkel udformes bl.a. i kapitel 3, hvor Krejsler forholder sig til det samfundsvidenskabelige grundlag med hvilket han tillader et marxistisk lys at skinne over Deleuze.

At analysere med Gilles Deleuze er en lille sag på 130 sider, og må formodentlig tænkes som en øjenåbner, snarere end en fornyer af den allerede eksisterende viden om Deleuze. Det filosofihistoriske nedkog synes især at basere sig på veletablerede læsninger af Deleuze, og derfor forekommer der ikke som sådan noget *nyt* ud af læsningen. Det er imidlertid heller ikke hensigten; den er snarere at rette sporet ind på samfundsvidenskaben og til det formål virker det fjerde kapitels analyseeksempler godt. Her viser Krejsler, hvordan Deleuzes begrebsunivers kan overføres og anvendes på en måde, der bevarer kompleksiteten. Han fremhæver, hvordan det for den samfundsorienterede tænker er væsentligt med fokus på økonomi, klasse og samfundsstrukturer, hvilket overses i post-tænkningens generelle fokus på æstetiske, emancipatoriske narrativer (Ibid.: 111f). Aktivismens, politikens og filosofiens affinitet er for Deleuze utvivlsom, og hans *ontologiske forskelstænkning* fordrer denne tankegang i *immanensplanet*, han plæderer for. Det betyder, at der for Deleuze ikke er tale om en tænkning, der i praksis kan stå uden for den politiske og sociale sammenhæng, den er i. Derfor anser jeg den lille bogs ambition som indfriet.

Således, i hvad der skal få Deleuzes *rhizomatiske* begrebsarsenal til at være lettere at sluge for den nytilkomne Deleuzelæser, adopterer Krejsler ikke franskmandens skrivestil, men søger derimod at udlægge hans rodnetværk af begreber så de får en praktisk anvendelse i den empiriske analyse. Som eksempel herpå anvendes skizoanalysen eller pragmatikken som metodologi. Samfundsvidenskabens blik skal være kritisk i sin problematisering af samfundsdiagnostik, mens det samtidig fordrer et affirmativt og omstillende blik, der kan afstedkomme det gode liv eller samfund (Ibid.: 74). Krejsler åbner op for den deleuzianske værktøjskasse, som han transformerer til et samfundsvidenskabeligt perspektiv.

Arbejdet med begrebsapparatet skaber multiple variationer og anvendelsessammenhænge. Det betyder, at bogen er mættet af begreber, hvor kun få har fundet vej til dette skriv. I Deleuzes tænkning er begreber som *multiplicitet*, *foldning* og *strata* centrale, da de både beskriver hans forskelsontologi, men ligeledes beskriver selve begrebernes virkning. Denne orkaniske måde hvorpå begreber cirkulerer om sig selv er det lykkedes Krejsler at koordinere sig ud af gennem et sirligt kurateret udvalg. Han kortlægger en pragmatisk metodologi, der kan betegnes som skizoanalytikerens rolle. Et perspektiv der fordrer udtrykssystemernes materielle eller ikke-formede materies indvirkning på organiseringen af livs- og samfundsnormer: “Eksempelvis hvordan kroppe og materie bliver til elever, skoler og disciplinerende regimer” (Ibid.: 55). Grundlæggende er pointen, at anvende et kreativt og tilblivende perspektiv, som ikke efterligner de dogmatiske strukturer, der er givet på forhånd.

Som del af analysestrategien må man fokusere på aspekter af en given livspraksis og aktualiseringer af den “(...) hvilket [...] vil sige alle de fragmenter af semantiske og materielle elementer, der altid allerede er til stede som elementer, som endnu ikke er aktualiseret, men potentielt kunne have været – og måske kan blive – aktualiseret” (Ibid: 58). Det kræver, uddyber Krejsler, at man åbner sig op mod *det virtuelle rum* som Deleuze låner fra Bergson. Det beskrives som hukommelsens uendelige rum af minder og fragmenter af tanker, hvor der foretages kontradiktioner og sammentrækninger af hukommelsens multidimensionalitet:

Sammentrækningernes formål er at muliggøre *aktualiseringer*, der kan bringe fortidsforståelser frem, som nutiden skal bruge for at pege mod fremtidsforståelser, der kan være ledetråde for individet. Sammentrækningerne er som kontingente operative selektioner i det virtuelle rum afgørende for formateringen af de aktualiseringer, der siden får liv som tilblivelser eller hændelsesforløb for individet (Krejsler 2019: 26).

Med det afsæt når Krejsler til bogens 5. og mest omfattende kapitel, hvor han tager Deleuzes begreber med på arbejde. Her eksemplificerer han tænkningen ud i konkrete samfundsanalyser i alt fra en dag på skolebænken, med sygeplejersken på arbejde og til en større kapitalisme- og *noologisk* videnskritik fra et *nomadologisk* perspektiv. Men alt dette må den kritiske, idérige og kompleksitetssøgende studerende eller forsker selv give sig i kast med. Krejsler har i hvert fald gjort sit for at introducere til en svært tilgængelig tænker, med fornuftige begrebslige nedslag i konkrete eksempler, gennem fremstillinger af centrale linjer i tænkningen.

Litteraturliste

Krejsler, John Benedicto: *At analysere med Gilles Deleuze: en rejse i nomadebegreber, tilblivelser og kontrolsamfund*. 1. udg. Nyt fra Samfundsvidenskaberne, 2019. ISBN 9788776831691